

**„A fő törésvonal valójában nem az iszlám és a Nyugat között húzódik”**

**A magát Iszlám Államnak nevező szélsőséges szunnita csoport 2014. június 29-én foglalta el Irak és Szíria bizonyos területeit. Azóta nemzetközi összefogás eredményeként amerikai légitámadások, illetve átfogó szárazföldi offenzíva indult ellenük. A márciusban történt tunéziai és jemeni merényletekért is az Iszlám Állam vállalta magára. Egyetemünk rektorával, dr. Rostoványi Zsolt Közel-Kelet szakértővel beszélgettünk a nemzetközi rendszert érintő egyik legaktuálisabb kihívásról: az Iszlám Állam-jelenségről.**

**A régió történelmében nem az Iszlám Állam az első, akik – az államhatárok semmibe vételével – egységesítő törekvésekkel lépnek fel, hiszen a nemzetállamiság helyett egy kalifátus máig vonzóbb lehet sok muszlim számára. Miért járhatott sikerrel az Iszlám Állam?**

Egyfelől azért, mert az iraki és szíriai események előkészítették a táptalajt az Iszlám Állam számára. Itt alapvetően arra gondolok, hogy az Egyesült Államok által a 2003 márciusában megindított offenzíva – ami megdöntötte Szaddam Huszein hatalmát – Irak fragmentálódásával járt. Ugyanez következett be a 2011-et követő években Szíriában is. Egyik ország sem esett teljesen szét, de az állam elveszítette kontrollálási lehetőségét területe egésze felett. Az ilyen helyzetek mindig kedveznek a radikális mozgalmak számára, ez pedig olyan lehetőséget teremtett, amit az Iszlám Állam kihasznált.

**Nevezhetjük őket államnak?**

Nem, azzal együtt, hogy kvázi-állami struktúrát épít ki azokon a területeken, amelyeket elfoglal, viszont az államiság attribútumaival nem rendelkezik. Részben törekszik arra, például ami a bevételeket illeti, hogy azokon a területeken, amelyeket elfoglal, olyan forrásokra tegyen szert, amelyek biztosíthatják a szervezet működését. Államnak tehát nem nevezném, és ők is kalifátusnak mondják saját magukat, amióta Abu Bakr al-Bagdadi tavaly júniusban kinevezte magát kalifának. Ez arra a kalifátus-intézményre utal, ami Mohamed halála (632) után jött létre, és onnantól kezdve egészen 1924-ig – amikor az Atatürk Törökország megszüntette ezt az intézményt – nagyjából folyamatosan létezett. Az Iszlám Állam ennek a visszaállítását tűzte ki célul.

## **Hosszú távon mennyire tudná fenntartani magát az Iszlám Állam?**

Az Iszlám Állam mindent megtesz annak érdekében, hogy megfelelő bevételi forrásokra tegyen szert, ami különböző tényezőkből tevődik össze: egyfelől amikor elfoglalták Moszult, megszerezték a bank – körülbelül 500 millió dollárra tehető – tartalékait, illetve adókat, vámokat és útdíjakat szednek a fennhatóságuk alá tartozó területeken. Szép számmal akadnak a térségben régiségek – már amiket nem semmisítenek meg, vagy nem vernek szét – ezek egy részét értékesítik a feketepiacon. Ezenkívül olajlelőhelyeket és olajfeldolgozókat tartanak az ellenőrzésük alatt, és olajat is értékesítenek, például csempészet útján Törökországon keresztül. Tűszokért cserébe váltságdíjat – egy emberért akár 10 millió dollárt – is követelnek. Legújabbán pedig emberi szervekkel is kereskednek.

## **Tudvalevő, hogy nem az Iszlám Állam az egyetlen globális dzsihádra törekvő szervezet. Ön szerint az Iszlám Állam miben hasonlít és miben tér el más dzsihádistá csoportoktól?**

A dzsihádiszmus globalizálódása nagyjából a '80-as évekre tehető, elsősorban az afganisztáni események, illetve az Afganisztánból hazatértek hatására. Korábban a dzsihádisták első számú ellenségei még saját országaik politikai vezetései voltak, míg a globalizálódó, transznacionalizálódó dzsihádiszmus esetében már nem belső ellenségről van szó, hanem a Nyugattal és az Egyesült Államokkal való szembenállásról. Maguk a szervezetek is transznacionálisak vagy globálisak, mivel több országban találhatóak leágazásaik. A két legnagyobb ilyen szervezet az al-Kaida és az Iszlám Állam. A legjelentősebb különbség köztük az, hogy az Iszlám Állam meghatározott területek elfoglalására törekszik, ahol kvázi-állami struktúrát épít ki, ezzel szemben az al-Kaida a világ különböző részein hajt vége akciókat. Központja egy időben Afganisztánban volt, azonban jelen pillanatban az al-Kaida talán legütőképesebb szervezete az arabiai al-Kaida, ami a jemeni és szaúd-arabiai al-Kaida egyesüléséből jött létre.

## **Milyen az Iszlám Állam és az al-Kaida kapcsolata?**

A két szervezet erősen rivalizál egymással, az al-Kaida teoretikailag sem fogadja el az Iszlám Állam fennhatóságát és ezt a fajta kalifátust, ahogy al-Bagdadi kalifaságát sem.

## **Az Iszlám Államnak milyen a kapcsolata más dzsihádistá szervezetekkel?**

Ezt nagyon nehéz pontosan megmondani. Irakban talán kevesebb, de Szíriában több tucatnyi dzsihádistá-islamista szervezet működött. Ezek egy része betagozódott az Iszlám Államba, és nem lehet pontosan tudni, milyen az Iszlám Állam kapcsolata velük, mivel nem állnak rendelkezésre megbízható információk. Az Iszlám Állam a hasonló célokért küzdő radikális islamista szervezeteket támogatja, de alapvetően arra törekszik, hogy ezeken a területeken – lehetőség szerint – a teljes egyeduralom az övé legyen.

## **A nigériai Boko Haram – mely közismerten egy radikális islamista szervezet – nemrégiben fogadott hűségesküt az Iszlám Államnak. Milyen következményei lehetnek ennek a „szövetségnek”?**

Ehhez hadd tegyem azt hozzá, hogy tavaly augusztustól mostanáig körülbelül harminc szervezet – Líbiában, Egyiptomban a Sínai-félszigeten, Algériában és másutt is – biztosította támogatásáról az Iszlám Államot vagy fogadott hűségesküt nekik. Ez azt jelenti, hogy ezek a szervezetek elfogadják a kalifátus intézményét, illetve azon elveket, amelyeket az Iszlám Állam képvisel. Közülük az egyik valóban a Boko Haram, akik jelen pillanatban defenzívában vannak, visszaszorításukra több ország fogott össze és egyesítette haderejét. A szakértők véleménye megoszlik ennek indokáról, a hűségesküvel minden bizonnyal erősíteni próbálják magukat. Figyelemre méltó továbbá, hogy ezzel az Iszlám Állam is terjeszkedik, Irakon és Szírián kívülre, mivel saját területén a koalíciós erők támadásai és a szárazföldi akciók eléggé szorongatják.

**Becslések szerint külföldi harcosok ezrei álltak az Iszlám Állam szolgálatába. Mitől lehetnek ennyire sikeresek a toborzásban? A többedgenerációs európai muszlim bevándorlók miért lehetnek fogékonyak a dzsihádisták üzenetére?**

Ez megint csak kétoldalú dolog. Valóban, becslések szerint akár húszezerre – vagy még többre – tehető azoknak a külföldieknek a száma, akik az Iszlám Államhoz csatlakoztak, részint iszlám területekről, részint Európából, valamint más területekről, például Ausztráliából, Kanadából is. Elsősorban olyanokról van szó, akik identitásválságban szenvednek, Nyugat-Európa esetében konkrétan olyan második vagy harmadik generációs bevándorlók, akik nem tudnak beilleszkedni és integrálódni, mert nem fogadja be őket a társadalom, viszont eredeti származási országukkal is elveszítették a kapcsolatot. Számukra egyfajta kapaszkodót jelenthet a radikalizmus, amit a helyi imámok vagy éppen az Iszlám Állam képvisel. A fiatalok számára az is vonzó, hogy harcolni mennek a „szent ügyért” az „iszlám ellenségeivel”.

**II. Abdullah jordán király Európai Parlament-beli nyilatkozata szerint a növekvő iszlamofóbia is az Iszlám Államot erősíti, illetve radikalizálhatja az európai muszlimokat. Ön egyetért ezen állításokkal?**

Abszolút egyetérték. A xenofóbia, azaz idegenellenesség és az iszlamofóbia eleve ebbe az irányba halad. Egy példa: a Charlie Hebdo ellen elkövetett merényletet követő két hét alatt ugyanannyi atrocitás érte a Franciaországban élő muszlimokat és muszlim szervezeteket, mint a megelőző évben összesen. Egy másik példa: Hollandiában Geert Wilders – aki köztudottan szélsőségesen bevándorlás- és iszlámellenes – Szabadság Pártjának népszerűsége rohamosan megugrott a merénylet után. Ez azt jelenti, hogy sokan hajlamosak ugyanazt a véleményt képviselni, amit maguk a radikális dzsihádisták, hogy háború van az iszlám és a Nyugat között. A fő törésvonal valójában nem az iszlám és a Nyugat között húzódik, hanem a radikális szélsőségesek és a mérsékelték között, a fundamentalisták és a nem – fundamentalisták között. A radikalizálódás mindkét oldalon öngerjesztő folyamat, mind a szélsőséges dzsihádisták részéről, mind pedig az idegenellenességet képviselők részéről. Az iszlamofóbia erősödése eleve amiatt van, hogy az emberek többsége hajlamos az általánosításra, a

merényleteket az iszlám számlájára írják, pedig a muszlim vallási vezetők elsőprő többsége elítéli az ilyesfajta terrorista akciókat.

**Annak ellenére, hogy az Iszlám Állam tömegesen követett el súlyos jogsértéseket, a nemzetközi közösség mégis sokáig maradt tétlen. Mi lehet ennek az oka?**

Azt gondolom, hogy a rendkívül összetett és bonyolult erőviszony- és szövetségi rendszernek volt következménye, hogy hosszú ideig nem történt semmi. Sokáig tartott annak eldöntése, hogy ki avatkozzon be és milyen módon. Az Egyesült Államok is hosszú ideig hezitált, hogy milyen politikát folytasson. Ennek az is az oka, ahogy Szíria példája is mutatja: az Egyesült Államok hosszú ideig az Aszad-rendszer megdöntése mellett szállt síkra, most pedig megpróbálnak tárgyalni és kiegyezni a rendszerrel, mert időközben kiderült, hogy bár az Aszad-rendszer számos rossz lépést is tett az elmúlt évtizedekben, a helyzet rosszabb is lehet.

**Ön hogyan vélekedik az Egyesült Államok által vezetett nemzetközi koalícióról az Iszlám Állam ellen, amelyben Magyarország is részt vesz mintegy 100 katonával?**

Mindenképpen szükséges, és a nemzetközi közösségnek elemi érdeke az Iszlám Állammal szembeni erőteljes fellépés. Itt nyilvánvalóan meghatározó szerepe van az Egyesült Államoknak, ugyanakkor az is biztos, hogy az Egyesült Államok és a koalíció alapvetően légitámadásokat hajt végre az Iszlám Állam bázisai ellen, ez azonban önmagában kevés. Szükséges, de nem elégséges. Elengedhetetlen a szárazföldi offenzíva is, ugyanakkor az is érthető, hogy nem a nyugati országok vállalkoznak erre, hanem a helyi erőket próbálják kiképezni és felfegyverezni. A magyar egységek kifejezetten védelmi feladatokat látnak el az iraki Kurdisztánban, amely jelenleg Irakon belül a legbiztonságosabb terület. Itt nem folynak harcok, mert a pesmerga harcosok meg tudták akadályozni, hogy az Iszlám Állam egységei erre a területre is betörjenek. Nemrégiben sikerrel ért véget a Tikrit (Szaddam Huszein szülővárosa) elleni offenzíva, amelyet tavaly foglalt el az Iszlám Állam. Az irakiak március elején indítottak támadást, hogy kiszorítsák az Iszlám Államot Tikritből. A mintegy 25 ezer fős egységből

nagyjából 20 ezer síita milicista volt, akik erős iráni támogatást élveztek. A helyszínen volt például Szulejmáni iráni tábornok, aki az iráni Forradalmi Gárda elit egységének, a Kuds brigádnak a parancsnoka.

### **Ön hogyan értékelné Irán szerepét?**

Megkerülhetetlennek tartom Irán bekapcsolását és részvételét az Iszlám Állam elleni harcba. Ez azért ellentmondásos, mert tudjuk, hogy Irán nukleáris programja miatt komoly feszültségek vannak, ugyanakkor Irán is alapvetően érdekelt az Iszlám Állam egységeinek a felszámolásában, mivel az Iszlám Állam – lévén egy szunnita szélsőséges szervezet –célpontját többek mellett a síiták is jelentik, így Iránnak elemi érdeke, hogy részt vegyen az Iszlám Állam elleni harcban. Azt hiszem, most elengedhetetlen, hogy a Nyugat az Iránnal szembeni korábbi elszigetelő álláspontján változtasson. Irán részéről Rohani elnök sokkal kevésbé képvisel radikális álláspontot, mint elődje, Ahmadinezsád, tehát Irán is hajlik a megegyezésekre és a tárgyalásokra. Biztatónak tartom, hogy Lausanne-ban megszületett az a keretmegállapodás, amely komoly korlátozásokat és átfogó transzparenciát irányoz elő Irán nukleáris programjára, cserében a szankciók enyhítéséért. Amennyiben a június 30-ai végső határidőig sikerül a technikai részleteket is kimunkálni, megítélésem szerint komoly előrelépés történik egy konfliktusgóc megoldása irányában.

Problémát jelenthet az is, hogy a Tikritet visszafoglaló iraki csapatoknak legalább kétharmada síita milicista volt, és az elmúlt években – a 2003-as amerikai offenzíva óta – Irakon belül nagyon komoly belső feszültségek voltak a szunnita és síita lakosság között. A mostani iraki vezetés síita többségű, az elmúlt években gyakran érték atrocitások a szunnitákat, így fennáll az a veszély, hogy az Iszlám Állam egységeinek elűzése után kiújulnak a konfliktusok a síita milíciák és a szunnita lakosság között.

**Ha az Iszlám Állam a közeljövőben is fennmarad, annak milyen regionális és globális hatásai lehetnek például a menekültkérdésre, illetve a régió stabilitására és biztonsági helyzetére?**

Az egyik legnagyobb problémát a régióban a menekültkérdés jelenti, azonfelül, hogy a szíriai eseményeknek legalább 220-230 ezer halálos áldozata van. 4 millióra tehető azok száma, akik Szírián kívülre menekültek, s csaknem 8 millióra azoké, akik az országon belül lakóhelyük elhagyására kényszerültek. A biztonsági helyzet minden szempontból óriási kockázatot jelent, a régiót teljes instabilitás jellemzi. A Közel-Kelet térségében most már négy olyan ország is van, amelyik a bukott államiság határára került: Szíria, Irak, Líbia és Jemen.

Másfelől kérdés az is, hogy azok, akik más országokból csatlakoztak az Iszlám Államhoz, hazatérnek-e és végrehajtanak-e terrorista akciókat. Gondoljunk csak a nemrégiben a tunéziai múzeumban elkövetett merényletre, aminek több mint 20 halálos áldozata volt. A tunéziai elnök szerint vélelmezhetően az Iszlám Államból visszaérkezett tunéziai állampolgárok hajtották végre. A külföldi országokból csatlakozottak közül a legtöbben Tunéziából jöttek, mintegy háromezeren. Ezek közül egyes források szerint már több tucatnyian hazatértek, és látjuk, hogy mire képesek. Ez is felvet egy olyan problémát, aminek a megoldása jelen pillanatban még nem látszik, egyfelől mindenképpen ki kell szorítani, le kell győzni az Iszlám Államot, és ezt csak katonailag lehet megtenni. Ha az Iszlám Állam fennmaradna, az beláthatatlan negatív következményekkel járna. Nemcsak a régióra nézve, de Európa itt van a szomszédságában. Az a 30 szervezet, akik hűségesküt fogadtak az Iszlám Államnak, itt van Európa határában, így a válság hatásai átgyűrűzhetnek ide is. Az sem véletlen, hogy Európát is elárasztják a térségből érkezett menekültek. Miután sikerül, és előbb-utóbb sikerülni fog kiszorítani az Iszlám Államot a térségből, azzal – a helyi viszonyok összetettsége miatt – még nem oldódik meg minden.

Szalai Réka

Megjelenési hely: Corvinus Online

[http://corvinusonline.blog.hu/2015/04/07/a\\_fo\\_toresvonal\\_valojaban\\_nem\\_az\\_iszlam\\_es\\_a\\_n\\_yugat\\_kozott\\_huzodik](http://corvinusonline.blog.hu/2015/04/07/a_fo_toresvonal_valojaban_nem_az_iszlam_es_a_n_yugat_kozott_huzodik)